

**תרומת הרכיבה הטיפולית ודפוס התקשרות אימהי לשיפור
התפקודים הניהוליים, העיבוד החושי, חווית הערך העצמי,
דפוסי ההתקשרות של הילד ורמת המצוקה האימהית בקרב**

ילדים עם ADHD

חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה"

מאת:

טל-לי אביב

בית הספר לחינוך

הוגש לסנט של אוניברסיטת בר-אילן

תקציר

הפרעת קשב וריכוז והיפראקטיביות (ADHD), הינה הפרעה נוירו התפתחותית שכיחה אשר לה מעגלי השפעה בתחומים רבים המשליכים על התפתחותו של הילד בשלבי חיו השונים, על משפחתו ועל החברה הסובבת אותו. תסמיני ADHD פוגעים באספקטים קוגניטיביים, התנהגותיים, רגשיים וחברתיים של הילד. שלושת התיאוריות המרכזיות שהובאו בעבודה התייחסו לוויסות העצמי כאחד הגורמים המרכזיים בהפרעה, דבר המקשה על הילד את ניהול יחסיו עם הסביבה.

האחת עוסקת בלקות בתפקודים הניהוליים שנמצאה בזיקה חזקה עם ADHD. ברקלי (Barkely, 1997a) מייחס לוויסות העצמי מקום מרכזי, כשהמוקד הינו עיכוב תגובה (זילברמן-חיון, אורבך, ברגר, ועצה-פוריה, 2013; Graziano, McNamara, & Reid, 2011). לקות בעיכוב התגובה, תוביל לפגיעה באינטראקציה בין פונקציות ניהוליות נוספות. קיימים שישה אשכולות לתפקודים הניהוליים (יוזמה, מיקוד, מאמץ, רגש, זיכרון, פעילות) אשר פגיעה בהם עלולה להשפיע על תחומים רבים בחיי הילד (Brown, 2006).

השנייה עוסקת בקשיים בעיבוד חושי. עיבוד חושי הוא היכולת של האדם לקבל, ליצור אינטגרציה ולהגיב למידע המתקבל ממערכת החושים מהסביבה, באופן מסתגל מוטורית והתנהגותית (Ayes, 1972). פירוש שגוי לגירויים מהגוף והסביבה, יוביל לתגובות בלתי מסתגלות (Bundy & Murray, 2002) ולקושי להתמודד עם דרישות חיצוניות. הוויסות החושי מהווה חלק מתהליכי העיבוד החושי (Pfeiffer, Henry, Miller, & Witherell, 2008). הוא יכולת אנושית בסיסית, הבאה לידי ביטוי ביכולת לשלוט באיכות ובעוצמה של התגובות לגירויים חיצוניים ופנימיים, כך שיושג טווח אופטימאלי של ביצועים והתאמה לאתגרים באופן המקובל חברתית ומתוך היכולת לשיח פנימי ובין אישי (Bronson, 2000).

השלישית הינה תיאורית ההתקשרות התולה את יכולת הוויסות העצמי בתהליך התפתחותי המבוסס על מערכת היחסים עם הדמות המטפלת. במידה והדמות המטפלת תהיה זמינה ונענית לסימני המצוקה של הילד, הוא יחווה רגיעה והדמות המטפלת תהפוך להיות דמות התקשרות בטוחה. במשך הזמן התינוק, הצובר אירועים דומים, יבנה בתוכו ייצוג פנימי של התהליך ויבנו בתוכו מודלי עבודה פנימיים אשר בשעת מצוקה יבואו לידי ביטוי בקשרים בינאישיים. כאשר הדמות המטפלת אינה זמינה באופן קבוע או כאשר היא מרוחקת, התינוק יבנה דפוס התקשרות לא בטוח ויתקשה לווסת את עצמו בזמן מצוקה (Bowly, 1973, 1980). אחוז גבוה של ילדים עם ADHD נמצאו עם לקויות בתפקודים הניהוליים, העיבוד החושי ובעלי דפוס התקשרות לא בטוח.

קשיו המולדים של התינוק מכבידים על האם לתת מענה מדויק לצרכי תינוקה בזמן מצוקה. היא חווה עצמה חסרת אונים וחווה את אימהותה כפגומה (DeGangi, Sickel,).

1996). (Wiener, & Ksplan, 1996). פעמים רבות התנסותה השלילית ביכולת להוות עבור ילדה אמצעי להרגעה, מדללת את כוחותיה, נחוות כמצוקה ומובילה אותה להתכנס בתוך עולמה ולהתרחק מהילד (Modesto-Lowe, Danforth, & Brooks, 2008), דבר אשר יכול להסביר את התפתחותו של דפוס התקשרות לא בטוח בקרב ילדי ADHD. בהמשך חייו, הילד נכנס למסגרות חינוכיות ונאלץ להתמודד עם חברת השווים, הוא מתקשה להתנהל כתלמיד מן המניין וסופג בקורות מהמורים ולעיתים גם עלבונות מחבריו. תפיסתו העצמית שלילית והוא חווה את ערכו העצמי כנמוך (Mohammadi et al., 2012).

ההשלכות הרחבות והעמוקות של ההפרעה, מובילות לחיפוש אחר דרכי התערבות יעילות ואחת מהן היא הרכיבה הטיפולית. מחקר זה מנסה לתת מענה לגוף ידע מחקרי דל בנושא הרכיבה הטיפולית ואשר בעזרת המחקר ניתן יהיה לבנות בסיס לבניית תוכנית התערבות מובנית וברורה לצורך הטיפול בילדים עם ADHD וקשיים בעיבוד החושי. מודל המחקר הנוכחי עסק בבחינת הקשר שבין הפרעת קשב וריכוז והיפראקטיביות (משתנה בלתי תלוי) לתפקודים הניהוליים, עיבוד חושי, ערך עצמי, דפוסי התקשרות ומצוקה אימהית (משתנים בלתי תלויים) והשפעת הרכיבה הטיפולית (משתנה ממתן) וההתקשרות האימהית (משתנה ממתן) על הקשר. קבוצת מחקר כללה 62 ילדים בגילאי 6-12, המאובחנים על ידי נוירולוג, כ- ADHD ואשר נוטלים טיפול תרופתי, השתתפו בשעורי רכיבה טיפולית. קבוצת הבקורת מנתה 61 ילדים המאובחנים על ידי נוירולוג, כ- ADHD הנוטלים טיפול תרופתי וללא טיפול נוסף במהלך ההתערבות. המחקר כלל משתנים מ-3 נקודות זמן, בהם מולאו שאלונים על ידי האם והילד. שולב גם חלק קטן היונק מהמחקר האיכותני. האימהות מילאו בסוף התהליך שאלון חצי מובנה, אשר סייע להעמיק את הבנת התהליך על פי תפיסתן. בכדי לבחון האם חלו שינויים במדדים השונים לאורך המחקר נערכו סדרה של מודלי צמיחה סמויים (Latent Growth Models; LGMs) בהם המשתנים התלויים היו מדדי המחקר והמשתנה המנבא היה משתנה הזמן, בו קודד מועד המדידה על פי יחידות של שבוע.

ממצאי המחקר העיקריים הראו שיפור בתפקודים הניהוליים, בעיבוד החושי, בדפוסי ההתקשרות של הילד ובתחושת הערך העצמי. כמו כן, רמת המצוקה האימהית ירדה והאימהות עברו שינוי בדפוסי ההתקשרות שלהן. זהו מחקר חלוץ, למיטב ידיעתי, הבודק את המשתנים השונים, מתוך תפיסה רב תחומית והוליסטית, בתקווה שגם בעתיד יערכו מחקרים אשר יבדקו תוכניות התערבות עבור אוכלוסיית ADHD. כולי תקווה שגם הרכיבה הטיפולית תזכה למחקרי המשך על מנת לבסס תוכניות מובנות לאוכלוסיות מגוונות ובגילאים שונים.